

prezență a unei suferințe în fața căreia doar ne scoatem pălăria. Boian, fratele Procurorului își află descoperite prin Viorel Comăniței toate dimensiunile dramatice și psihologice; Gheorghe Radu îi conferă personajului său Konstandin Voinov — calmul și echilibrul cerute de partitură. Dar între mama Minka, Boian și Konstandin sînt rupte toate punctile: personajele nu sînt afliuenții uneia și aceleiași lumi; disparate, ele apar drept fețele unui cristal care nu s-a înche-gat niciodată, și acest fapt se vedește a fi adevărat mai ales în cazul Rosiței: Carmen Galin este o actriță pe care numai un regi-zor adevărat o poate determina să pășească de la actor spre personaj. Cuplul: Procurorul (Valentino Dain) și Anchetatorul (Eugen Nagy) se desfășoară cel mai constant. Meritul integral al interpretilor: Valentino Dain pășește toate treptele dramei sale; și izbu-tește către final să transmită omenescul per-sonajului, chinuitoarea sa luptă în care simți-licărul sălbatic de teamă, nădușeala rece a hotărîrii luate, speranța și convingerea că nu greșește. Și toate aceste trăiri, în fața unui Anchetator pe care Eugen Nagy îl constru-iește dintr-o paloare ca de ceară, dintr-un suflet mumificat pînă la carbonizare, dintr-o scrupulozitate hipnotică a acțiunilor sale. Șase actori ridică și dau viață unui spectacol; un regizor îl coboară și îl culcă în uitare.

Teatrul Maghiar de Stat din Cluj

„HERGHELEGIUL“

de Szigligeti — Moricz

Pe scena Teatrului Maghiar de Stat din Cluj, se joacă în fața unui public numeros și credincios teatrului, un spectacol intere-sant atît prin circumstanțele anecdotice — de natură istorico-literară — cît și prin ten-tativa regizorală.

Titlul original al textului dramatic: „A csikós“ își găsește cu greu echivalent în lim-ba română: fie pentru că „Stăvarul“ e un cuvînt puțin utilizat, fie pentru că celelalte sinonime — geambașul, apașul — au un sens peiorativ. Piesa aparține scriitorului clasic maghiar Szigligeti Ede, iar despre sorgintea ei, la fel de clasicul critic literar Gyulai

Pál, spune printre altele: „Pieseale poporanis-te și-au făcut apariția pe scenele noastre (scenele maghiare — n.a.) în urma mișcări-lor democratice din viața politică pe de o parte, iar pe de altă parte în urma tenden-țelor literare similare cu cele politice. Poe-zia națională în curs de dezvoltare, pornind din instinct democratic și din instinct artis-tic și-a intensificat legătura cu viața și a de-venit o poezie mai realistă, verisă (gêne-rerajzot)“. Pierzîndu-și cu timpul prospe-timea, textul lui Szigligeti Ede a fost revita-lizat de cunoscutul scriitor maghiar Moricz Szigmond. Spectacolul teatrului maghiar are ca premisă tocmai această ultimă variantă; caracterul ei baladese a constituit un bun pretext pentru un spectacol excelent — se-condat de unul dintre cele mai impresionante obiceiuri folclorice — ceremonialul de în-mormîntare a miresei. Intruzia acestui ele-ment, neexistent în textul lui Szigligeti-Mo-ricz, a avut drept efect înlăturarea happy-end-ului și, ca scop — acuzarea caracterului politic al piesei: fără dulcea căsătorie din-tre Rozsi — fiica iobagului și Andris — tinărul geambaș, textul își recapătă forța cri-tică prin care-și justifică montarea. Selec-ția materialului folcloric maghiar din Transilvania este operată de Kallos Zoltan și acest material folcloric atestă valori și aspecte strîns înrudite cu străvechi ritualuri magice românești. Pictorul Cs. Erdős Tibor a folosit leit-motivul folcloric drept prilej pentru o izbutită scenografie: una din scene sugerează o cîmpie întinsă pe netezimea căreia se sumetesc doar compenele fîntînilor; aici, lingă jgheaburile de adăpat caii se desfășoară și unul din mo-mentele foarte bune din spectacol: geamba-șii, la un semn al bătrînului lor vătaf, Mar-ton, săvîrșesc un dans mut, fără muzică, un dans răscolitor care-l tulbură adînc pe An-dris. Îngenunchindu-l într-o prăvălire spas-modică la pămînt. Secvența dansului are măreția necunoscutelor forțe magice pe care le atribuim dansului călușarilor. Altminteri textul se constituie pe un schelet în-deajuns de simplu și convențional: un iobag (pe nume Balint) are o fiică, Rozsi. Iobagul lucrează pe pămîntul unei tinere și văduve moșiere. Fiul acesteia — Asztolf — în-cearcă să o seducă pe Rozsi. Domnișorul Asztolf nu se prevalează numai de un drept feudal, deoarece tatăl lui Rozsi o roagă pe moșiereasă să-și mai țină odrasla acasă. Mo-șiereasa are și o rudă săracă, pe numele său Bencze. Rolul său, în piesă, este să-l înlăture, cu mîna altuia, pe fiul moșiere-sii pentru a moșteni averea. Numai că dintre toți iubii lui Rozsi, adevăratul este An-dris — stăvar de meserie. Intriga pornește din momentul în care Balint, tatăl fetei, nu acceptă căsătoria ei cu Andris, întrucît stă-varii sînt și geambași, adică mai și fură cai. Apoi, Andris îl salvează pe domnișor care

Borbath Julia
și Mihály Pal
în „Herghelegiul”
de Szigligeti-
Moricz

incălecase un cal năruș, în urechea căruia Bencze virise un tăciune mocnit. Intriga culminează cu momentul în care ruda săracă izbutește să-i înșele și pe domnișor și pe Andris. Astfel că domnișorul chemat, ca din partea lui Rozsi, acasă la fată, se întâlnește și cu tatăl fetei și cu Andris. Dar nu se întâmplă ceea ce voise Bencze, ruda săracă; pentru care motive, speculind împrejurările, lacoma rudă îl ucide pe domnișorul Asztolf. Vinovăția cade asupra iobagului Balint. Total pare decis; dar nu e așa! Cu o uimitoare subtilitate psihologică bătrînul vătăf de stăvari îl determină pe Bencze-lacomul să-și mărturisească crima. Sfirșitul piesei este marcat de tentativa nereușită a odioasei rude de a se sinucide. Regia însă transformă eșecul tentativei într-o crimă din întâmplare: Rozsi care venise să asiste bucurioasă la eliberarea tatălui ei e omorîtă. Astfel că devine firesc și justificat lungul contegiu de țărani care oficiază ritualul de îngropăciune a miresei și anume: o simbolică logodnă între mireasa moartă și mirele ei. Ultima parte a ritualului încheie spectacolul. Pînă aici însă peregrinarea șirului de oameni are semnificația implacabilului: totul duce către același deznodămînt. Sînt momente tensionate care în ciuda tărăgănării melodice și gestice au densitatea dramatică similară corului antic; cu atît mai mult cu cît trecerea ritualului produce și schimbarea decorului de la o scenă la alta. Acest al doilea plan este o izbîndă regizorală. Din păcate umbrită de schematicismul desfășurării textului. Iată un exemplu: scena se petrece într-un făgădău (han): pitorescul unor apariții, diversitatea și mulțimea personajelor (chiar și țigani cîntăreți

de ceardaș) erau premise mai mult decît suficiente pentru compunerea unei scene de un tragism autentic și percutant. Dar nu este decît un moment de pitoresc fad.

Dintre interpreți se disting cîteva prezențe: Marton Ianos aduce în scenă un vătăf bătrîn dar plin de o forță care se transmite. Hejja Sandor înlătură prin calitățile sale actricești parte din praful și rutina textului. Rămîne însă stăpînit de convenționalismul regiei. Orosz Lujza schițează acolo unde nu a fost frînată — un personaj viu și, în cîteva momente, viabil și dincolo de schema textului. Cuplul Rozsi — Andris — Borbath Julia și Mihály Pal — sînt cele mai vitalizate și credibile personaje. Nu întîmplător am calificat interpretarea a trei dintre actori cu variațiile unuia și aceluiași cuvînt: viu. Regia este lipsită de viață: este o regie convențională pe lingă care soluția și cheia spectacolului — suita de obiceiuri și ritualuri — apare ca un paleativ, ca un artificiu.

Paul-Cornel Chitic

